

40. kép Kora római tányér Győr-Homokgödör lelőhelyről

PELŐCZ JUDIT – PILLÉR PÉTER – SZEKENYI TAMÁS

Rómaiak a Tiszánál

Válogatás a szegedi Régészeti Tanszék gyűjteményének római kori anyagából

A jelen kiadványban bemutatott korszakok közül minden bizonyítással az egyik legheterogénebb csoportot azok a római kori tárgyak képviselik, amelyek változatosságukkal a szegedi Archaeológiai Intézet kiterjedt intézményközi kapcsolatait dicsérik.

Arrabona területéről a szakirodalomból is jól ismert lelőhelyek eddig elveszettnek hitt anyagai is azonosíthatók a szegedi gyűjteményben. Ilyen például Győr-Homokgödör kora római temetőjének néhány edénymelléklete [40–41. kép, Kat. 31–32].¹ Az 1850-es években megkezdett homokkitermelés során már szórványosan kerültek leletek a lelőhelyről a bencés

gimnázium gyűjteményébe, ám csak 1871–1872-ben, a munkálatok intenzívvé válásával beszélhetünk a tárgyak szervezett gyűjtéséről. 1890-ig a temetőben egy szarkofágot, két falazott és három, kőlapokból összeállított sírt, illetve 82 hamvasztásos és 26 csontvázas temetkezést tártak fel.²

A Győr-Kálvária temetőből származó leletek közül külön érdeklődésre tarthat számot egy besimított díszű bögre [42. kép, Kat. 33].³ A lelőhely sírjainak nagy része az 1870–1880-as években, a vasútépítési munkálatok során került felszínre. A datálható leletanyag a hamvasztásos és a korhasztásos temetkezések korát a Kr. u. 1.

41. kép Hengeres testű korsó Arrabonából

42. kép Késő római bögre a Győr-Kálvária temetőből

43. kép Provinciális firmamécses

század végétől a 2. század végéig keltezi, a 42. képen látható bögre azonban a szórványosan jelentkező késő római sírok egyikének melléklete lehetett.⁴

A győri leletek csere révén kerültek a szegedi intézet tulajdonába,⁵ amit Banner János 1927 decemberében tartott felolvasása során kezdeményezett. A győri Xántus János Múzeum 1925-ben a nagyközönség számára is megnyitott gyűjteményéből végül Lovas Elemér 1928. március 15-én küldte el a kérvényezett tárgyakat.⁶

1925. április 28-án a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtára adományozott ismeretlen lelőhelyű ókori leleteket a szegedi intézetnek.⁷ Egyike ezeknek az az egyszerű kivetelű firmamécses [43. kép, Kat. 34], amely kialakítása alapján talán egy pannoniai műhely terméke lehetett. Hasonlóan kérdéses származásúak a gyűjtemény terra sigillata töredékei is. A díszítetlen csésze [44. kép, Kat. 35] és a dombordízes, félgömbös tál [45. kép, Kat. 36] igen gyakori tárgytipusai a 2–3. századi provinciális településeknek, így párhuzamaik vizsgálata sem vihet közelebb eredetük felderítéséhez: lelőhelyük egyaránt lehet Aquincum, Intercisa vagy Brigetio.

Hasonlóképpen a dunántúli múzeumokkal fenntartott jó kapcsolatnak köszönhetjük a Szekszárdról adományozott kerámia-épületelemeket, köztük egy *lovinus centurio* téglabélyegével ellátott tetőtégla [46. kép, Kat. 37].⁸ Az 1987-ben gyűjteményünkbe került tegula pontos lelőhelye ismeretlen, ám valószínűtlennek tűnik, hogy egy Szekszárdhoz közeli hídfőállás vagy segédcsoport tábor lelete lenne. A párhuzamok alapján inkább Inter-

cisát vagy Aquincumot jelölhetjük meg a tárgy eredeti származási helyeként.

Több szempontból is rendkívül érdekes a Hartapuszta lelőhelyről származó kisméretű, festett díszű edényke [47. kép, Kat. 38], amely a Duna bal partján fekvő Harta nagyközség közigazgatási területére lokalizálható római kori barbár (szarmata) település vagy temetkezés leleteként azonosítható.⁹ Párhuzamai alapján a rómaiakkal történő 1. század végi – 2. század eleji kapcsolatfelvétel egyik ritka bizonyítéka.¹⁰ A gyűjteménybe kerülésének körülményei sajnos ismeretlenek, ám a korábban bemutatott dunántúli ajándékokkal ellentétben, illetve a gyűjtemény kevés szarmata kerámiatöredékéhez hasonlóan alföldi eredete kétségtelen.

Az adományozások kapcsán kihangsúlyozott kutatástörténeti jelentőségük mellett a szegedi római kori – főként provinciális eredetű – leletek szemléltető eszközként fontos szerepet játszottak a két világháború közötti oktatásban. Az alföldi régészeti anyagban ritka típusokról van szó, ezért különösen fontos, hogy a szegedi hallgatók segítségével azóta is személyesen tanulmányozhatják a dunántúli római kori leletanyagot.

44. kép Díszítetlen terra sigillata csésze töredéke

45. kép Reliefdíszes terra sigillata tál oldaltöredéke

46. kép Peremes tegula töredéke

ISTVÁNOVITS–KULCSÁR 2006 = Istvánovits E. – Kulcsár V.: Az első szarmaták az Alföldön (Gondolatok a Kárpát-medencei jazig foglалásról). *JAMÉ* 48 (2006), 203–237.

PÁRDU CZ 1931 = Párducz M.: A nagy magyar Alföld rómaikori leletei. *Dolgozatok* 7 (1931), 74–186.

SZILÁGYI 1933 = Szilágyi, J.: Inscriptiones tegularum Pannonicarum. [DissPann 2.1.] Budapest 1933.

T. SZÖNYI 1974 = T. Szőnyi E.: A győri Kálvária utcai római temető csontvázas sírjai. *Arrabona* 16 (1974), 5–44.

T. SZÖNYI 1976 = T. Szőnyi E.: A győri „Homokgödri” római kori temető I. *Arrabona* 18 (1976), 5–47.

T. SZÖNYI 1992 = T. Szőnyi E.: *Arrabona topográfiája*. [Tanulmányok 1.] Győr 1992.

Uzsoki 1965 = Uzsoki A.: A győri és Győr környéki régészeti gyűjtés és kutatás története. *Arrabona* 7 (1965), 5–96.

¹ SZTE RT Ad. Itsz. 8611–8625.

² Uzsoki 1965, 48; T. Szőnyi 1976, 5; T. Szőnyi 1992, 32–34, 43–44.

³ SZTE RT Ad. Itsz. 8626–8630.

⁴ T. Szőnyi 1974, 5; T. Szőnyi 1992, 34–35, 46–47.

⁵ Banner az intézeti *Dolgozatok* folyóirat számaiért cserébe kapta ezeket a tárgyakat. A szövegben említett lelőhelyeken kívül lásd Győr–Serfőző-domb (SZTE RT Ad. Itsz. 8637) és Győr–Tamási (SZTE RT Ad. Itsz. 8631).

⁶ Uzsoki 1965, 58.

⁷ MNL CSML VIII. 16. (1924–1925) 1. doboz, 14. Gyűjteményre vonatkozó iratboríték, 308/1924–25.

⁸ SZILÁGYI 1933, 95–96, Taf. XXVI/13.

⁹ PÁRDU CZ 1931, 126, Kat. 202.

¹⁰ ISTVÁNOVITS–KULCSÁR 2006, 223.

47. kép Csikosán festett edény Hartapusztáról